

Tokár Laura Gréta:

Jogászképzés és jogászi professzió Németországban

I. Bevezetés

Dolgozatom témája a jogászi hivatás képzése és a jogászi professzió bemutatása Németországban. Jelen írásomban betekintést nyújtok a német jogtörténet kialakulásának egyes szakaszaiba, kitérek a német jogászképzés sajátosságaira, a képzett jogászok mindenkori szerepére, a jogászi professziókra és az elhelyezkedési lehetőségekre. Dolgozatom végén, mellékletben egy érdekes interjú részletet mutatok be. Az interjú alanya *Martino Mona* a berni egyetem büntetőjogi, jogfilozófiai, jogszociológiai, valamint jogelméleti professzora. Harvardon, Oxfordban, Párizsban, Freiburgban, valamint Bernben tanult. 2006-ban az év legjobb doktori értekezéséért elnyerte a professor-Walther-Hug díjat. Emellett még egy cikket szkenneltem be a Hageni Távegyetem „FernUni Perspektive” című egyetemi lapból, amely a mellékletben szerepel. Témaválasztásomat a német nyelv szeretetével, a német kultúra és a német jog iránti érdeklődésemmel indoklom.

II. A német jogrendszer kialakulása, történeti fejlődése, főbb dokumentumai

A mai értelemben vett, Európa különböző országaiban kialakult modern jog a római jogon alapszik és ez a római jogi behatás a német jogban is megjelenik. A német jogrendszer kialakulásának megértéséhez azonban egy rövid kronológiai áttekintésre van szükség. A német jog bölcsőjének az ókori Róma városállamában létrejövő, majd a civitas határait túllépő civiljogi alapú praetori jogrendet tekintjük. E jogrend jelentősége a Nyugatrómai Birodalom bukását követően (476), az V. században a Keletrómai Imperium felvirágoztatására törekvő Jusztiniánusz császár kodifikációs tevékenysége során nőtt meg. A bonyolultabb életviszonyokat szabályozó jusztiniánuszi jog törvénykönyvekbe foglalása jogbiztonságot jelentett, melyre nagy szükség volt az elpusztult birodalom romjain megjelenő idegen germán népek által kialakított és egyre nagyobb teret hódító szokásjogok miatt. Bő fél évezreden keresztül (V-X. század) a római jog csak a Bizánci Birodalom mezsgyéin belül működött élő jogként, mert a germán, frank területeken az egyes népcsoportok szokásjogai hódítottak teret. A jusztiniánuszi jog számára a jelentős áttörést a XI. saeculum idején Európában fellendülő kereskedelem jelentette (pl. levantei, hanza), melynek eredményeként megnőtt az igény az árucserre viszonyokat szabályozó római jog iránt. Ezáltal az öreg kontinens a jogrendszerek tipológiáját tekintve két egységre bontható, amelynek földrajzi határvonala az Alpok volt. E hegységtől északra legfőképp a germán etnikumok szokásjogai vertek gyökeret, míg a római jog a déli vidéken volt meghatározó. Az így kialakult jogterületek a *Leges Barbarorum*, valamint a *Leges Romanorum* volt. Ez a választóvonal azonban nem jelentette azt, hogy a római jogi hatás ne tükröződött volna a szokásjog térségében és a civiljog ne gyakorolt volna hatást a római jog övezetében. A római jog a középkorban folyamatosan formálódott, ezáltal egyre magasabb szintre jutott. A középkor derekán számos görög filozófiai elmélettel, tézissel bővült. Az új bölcsészeti koncepciók közé tartozik a természetjog (füzei dikaon), a jó és méltányosság elve (bonum et aequum), valamint a közös jog is (ius gentium). A római jogfejlődés szempontjából a legnagyobb horderejű változást a XVI. században Németországban kibontakozó, magánjogi alapú

pandektisztika tudománya jelentette.¹ „A XVII. századtól ez az erősen dogmatikus római jogrendszer egyre inkább összefonódott az ősi germán rend joggal *Standesrecht*, majd ennek eredményeképpen jöttek létre az első jelentős törvénykönyvek, mint például az *Allgemeines Landrecht für die Preußischen Staaten* 1794-ben, a *Code Napoleon* 1804-ben vagy az osztrák *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*. Ezek az egyes német fejedelemségekben is hatályban voltak. A római jogi hagyományok további, szisztematikus rendezésére a XIX. században, többek között *Savigny* munkásságának eredményeképpen került sor. Ez mindmáig a német jog, ezzel együtt a legfontosabb német kodifikációs vívmány, a *Bürgerliches Gesetzbuch* alapját képezi.”²

1896-ban elfogadott és 1900. január 1-jén életbe lépett törvénykönyv máig életben van. Öt részből áll, szerkezete sajátos, felosztása a következő: családjog (IV. könyv) öröklési jog (V. könyv) tulajdonjog (III. könyv) kötelmi jog (II. könyv). Jelentősége abban áll, hogy az elért eredményeket tükrözi, világszemlélete toleráns, fogalmilag pontos és precíz. Hatályba lépése óta többször módosították.³

III. A jogászképzés Németországban

A német jogászképzés az ország szövetségi rendszere, valamint az egyes államok önálló oktatáspolitikája miatt rendkívüli különbségeket mutat, főbb oktatásrendszere azonban egységes. „*Einheitsausbildung*” ez azt jelenti, hogy minden joghallgató ugyanazt a képzést kapja függetlenül attól, hogy ügyésszé, bíróvá akar válni vagy a közigazgatásban szeretne tevékenykedni. Ennek értelmében a teljes értékű jogász *Volljurist* bármely jogi pályán elhelyezkedhet, hiszen a jogi képzés az összes hagyományos pályák betöltésére felkészít. A német jogászképzés egységes alapját a német bírói törvény „*Deutsches Richtergesetz*” határozza meg. Emellett minden szövetségi tartománynak van jogászképzési törvénye, amely alapján saját tantervét összeállítja. Másik fő jellegzetessége a német jogászképzésnek, hogy szakképzés jellegű, vagyis a határtudományok csak választható jelleggel vannak jelen az oktatásban, és leginkább a szakmai, jogi ismeretek tanulmányozása történik. „Ennek megfelelően a három illetve négy éves jogi felsőoktatás – különösen a kötelező tárgyak *Pflichtfächer* aspektusából tekintve – a professzionális praxist szolgálja, s az egyéb, joghoz kapcsolódó, vagy azzal határos diszciplínák a kötelezően választható *gebundenen Wahlfächer* és szabadon választható *freien Wahlfächer* tárgyak között jelennek meg.”⁴ A kötelező tantárgyak a civiljog, büntetőjog, közjog, a választható tárgyak a jog-összehasonlítás, a verseny- és a kartelljog, az adójog, mérlegjog, társadalombiztosítási jog alapjai kerültek. Ezek a választott szakok nem vizsgakötelesek. Az oktatás módszerét tekintve előadások, szemináriumok, kurzusok, gyakorlatok, szakmai diszkurzusok, illetve vizsgára és diplomamunkára felkészítő gyakorlatokkal segítik a hallgató felkészülését. A számonkérés általában írásban történik, majd ezután kerül sor a szóbeli meghallgatásra is. A képzés ideje tartományonként változik, általában 8-10 félévet ölel fel. A jogászképzés típusa Németországban Magyarországhoz hasonlóan osztatlan, tehát nincs 3 éves alap, valamint az azt követő mesterképzés. A képzés azonban két részre osztható: 8 félév egyetemi tanulmányra, valamint 2 év gyakornoki tevékenységre. Az egyetemi képzés szintén két egységből áll: a 4 év alapstúdiumból *Grundstudium* és a fő stúdiumból *Hauptstudium*. Az alapstúdium célja, a jogtudomány alapjainak elsajátítása a három fő jogterületen: polgári jog, büntetőjog, valamint a közjog, melyhez eszközül a

¹ BRÓSZ RÓBERT - PÓLAY ELEMÉR: *Római jog*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.

² http://acta.bibl.u-szeged.hu/7592/1/juridpol_forum_089-118.pdf (letöltés 2017. 11. 07.)

³ KONDOROSI FERENC - VISEGRÁDI ANTAL: *A jog kultúrája és etikája*. Bibo Kiadó, Budapest, 2014.

⁴ NAGY ZSOLT: *A jogi oktatás történeti és aktuális rendszereinek összehasonlítása*. Educatio, 2006/4.

Német Polgári Törvénykönyv, illetve a Büntetőkönyv szolgál. A hallgatók ezáltal megismerhetik a különböző bűncselekménytípusokat, pl. a pénzügyi csalások fajtáit. Az alapstúdium lezárását a közbenső vizsga *Zwischenprüfung* jelenti, melynek szabályozása tartományok regulájától függ. Van, ahol az évközben teljesített dolgozatok, beadandók kiváltják a vizsgát. A közbenső vizsga sikeres letételével nyílik meg a lehetőség a fő stúdium elkezdésére. E képzési szakasz célja a *Grundstudiumban* megszerzett tudás elmélyítése, gyakorlatba helyezése, valamint az összefüggések felismerése. A hallgatók kötelező, valamint szabadon választható előadásokat látogathatnak, azonban a szemináriumon való részvétel mindenki számára betartandó.⁵

A *Hauptstudium* részét képezi egy tanulmányi munka elvégzése, amelynek a témáját a joghallgatók a gyakorlati órán választhatják ki. A kutatómunka elkészítésére 4 hét áll rendelkezésre, amit vizuális felülettel kiegészítve reprezentálni kell a hallgatóság számára. A tanulmányi munka abszolválása az egyetemi tanulmány lezárását jelentő első jogi államvizsgára *erste juristische Prüfung* bocsátást biztosítja.⁶

IV. Az első jogi államvizsga

A német joghallgatók egyik legnagyobb megmérettetésére a 8. szemesztert követően kerül sor. Az egyetemi tanulmányokat követően az első jogi államvizsgát megelőzően a hallgatóknak lehetőségük van egy év felkészülési időre. Ez idő alatt sokan vesznek részt ismétlő tanfolyamokon, amelyek 200 euróba kerülnek. A passau-i egyetemen működő oktatási intézet azonban díjmentes kurzusokat biztosít a leendő jogászoknak. E kurzusok keretein belül a hallgatók mind írásbeli, mind szóbeli próbavizsgát tehetnek, elmélyíthetik tudásukat, valamint megtapasztalhatják, hogy a megszerzett ismereteket vizsgahelyzetben hogyan tudják alkalmazni. Az első jogi vizsga két részből áll: egy egyetemiből és egy államiból. Az egyetemi vizsga egy zárthelyi dolgozatot, a tanulmánymunka sikeres abszolválását, valamint egy szóbeli vizsgát ír elő. Az elért eredmény 30 %-a kerül beszámításra az állami vizsgán. Ezzel szemben az állami vizsga nagyobb tétet jelent a hallgatók számára, ugyanis már a teljesítményük 70 %-a határozza meg az első jogi vizsga teljesítményi minőségét. A vizsga az igazságügyi vizsgahivatalokban zajlik, mint a tartományi legfelsőbb bíróságokban vagy az állami igazságszolgáltatási vizsgaközpontban. A vizsgáztatók a legnevesebb ügyvédek, ügyészek, bírók, illetve professzorok. Mindez mutatja a vizsga tekintélyét, súlyát. Az állami vizsga összesen 6 zárthelyi dolgozat teljesítését követeli meg (három polgári jogból, kettőt közjogból és egyet büntetőjogból), melyeket egy szóbeli számokérés követ. Azon hallgatók számára, akik az egyéves felkészülési időt megelőzően, tehát közvetlenül a 8. szemesztert követően jelentkeztek az első jogi vizsgára, egy javítási lehetőség van biztosítva, ha nem sikerül az első vizsga. Amennyiben a vizsgakövetelményeknek megfeleltek, azonban osztályzatukkal elégedetlenek, jegyjavítási lehetőséggel élhetnek. Az első jogi vizsga után kétféle lehetőség áll rendelkezésre. Az egyik a *Baccalauerus Juris*, valamint a *Magister Juris* cím megszerzése, ez azonban nem biztosítja a klasszikus jogi pályákon való elhelyezkedést. A másik lehetőség már megnyitja az utat az elismert területeken való tevékenykedésre. Ehhez elsőként a kétéves gyakornoki munkát *Referendariät* kell elvégezni. „A két éves joggyakorlati időt a tartományi legfelsőbb bíróság szolgálatában töltik el, vele állnak szerződéses viszonyban, és tőle kapnak fizetést, 800 euró eltartási „segélyt”. Így biztosítja a német állam „Referendar”-ok számára az anyagi háttérrel a két éves képzéshez, amely a nagy második államvizsgával *Große oder Zweite Juristische Staatsprüfung* zárul. A gyakorlati képzés a DRiG 5b.(2)bek. szerint különböző jogi

⁵ <http://www.jurastudium-info.de/ablauf-jurastudium-837> (letöltés 2017. 11. 07.)

⁶ <http://www.jurastudium-info.de/mein-erstes-semester-jura-teil-4-klausuren-227> (letöltés 2017. 11. 07.)

munkaterületeken történik, amelyek alkalmával a joggyakornoknak lehetőségük nyílik a jogász szakma különböző területeiről tapasztalatokat gyűjteni. A képzés kötelező állomásait:

- 1) egy rendes bíróságnál polgári jogi ügyekben,
- 2) egy ügyészségen vagy büntetőbíróságon,
- 3) egy közigazgatási szervnél,
- 4) és egy ügyvédi irodánál kell eltölteni.

Egy további állomást, ahol szintén szakmai képzésben kell részesülniük, szabadon választhatnak ki, ez akár külföldön is lehet. A végeredményeknek döntő jelentőségük van a későbbi szakmai elhelyezkedésnél.”⁷

V. Második jogi államvizsga

A jogi tanulmányokat a második államvizsga zárja a referendáriumot követően. A vizsgakövetelmények megfelelnek az első vizsga elvárásainak, tehát itt is a három fő jogterületen megszerzett, már tapasztalatisággal ötvözött tudásról kell számot adni. Ez 7-11db zárthelyi dolgozat megírását jelenti, amelyet négy hónap múlva egy szóbeli szigorlat követ. Az egyes kollokviumok 8 db feladatból állnak, melyek öt-öt pontot ér. Sikeres vizsgát tett az, akinek átlaga 3, 75 pontot ért, és legalább négy feladatból, négy vagy annál több pontot szerzett. Ha tehát valaki négy feladatot négy pontra teljesített, annak az átlaga is négy pont lesz, tehát az írásbeli vizsgát abszolválta, amely a szóbeli vizsgára bocsátás feltétele. A vizsga letételével a friss diplomások teljes értékű jogásszá válnak és minden további vizsga nélkül bejegyezhetik magukat ügyvédnek, bírónak. Az egyes területek között nehéz az átjárás, mely leginkább az ügyvédség és az ügyészség között figyelhető meg.⁸

VI. A jogász professziók Németországban

Felettébb patetikus, emelkedett hangulatot áraszt az a hangzatos kifejezés, hogy „professzió”, de mit is rejt valójában ez a szó? Professzió alatt olyan magas presztízserértékű, a társadalom által mélyen megbecsült hivatásokat értünk, amelyek mögött tudásszintben és tapasztalatiságban magasan képzett szakemberek állnak (pl. orvosok, jogászok). A jogász professzió már a középkorban ismert jelenség volt, azonban kialakulásához, valamint szakmai-fogalmi megszilárdulásához hosszú út vezetett. Elméleti kereteinek meghatározása a 70-es évekig tartott, meghatározásában két egymástól eltérő szemlélet alakult ki. Az egyik szerint a professzió olyan érdekcsoport, amely magas jövedelemért, privilégiumokért kollektívan szerveződnek egy tevékenység fölött kizárólagos monopóliumot szereznek, az ebbe a hivatásrendbe tartozó társadalmi csoport egyik ismerve, hogy mintegy „rendbe” tagozódva képes az autonómia kivívására, a másik szerint a professziók a tevékenységek specifikálódása és differenciálása során jött létre, ezáltal tudás béli hatalmat gyakorolva a szakképzetlenek felett. *Parson, Carr-Sauders* és *Wilson* is a következőkkel jellemezi a jogász csoportot: „önálló kifejezésrendszer és szakmai tudás, szakmai szervezet létrejötte, szakképzettség ténye, szakma művelésének belépési feltételekhez történő kötése, jellegzetes szakmai viselkedés és nyelvhasználat, a képzés és tudás bennfentes jellege, kívülállói kontroll hiánya, az etikai kódex alkalmazása, a közjó szolgálata és a

⁷ http://acta.bibl.u-szeged.hu/7592/1/juridpol_forum_089-118.pdf(letöltés 2017. 11. 07.)

⁸

<https://www.jura.rwfau.de/studium/im-studium/studiengaenge/studiengang-rechtswissenschaft/aufbau-und-organisation-des-studiums-studienplan/> (letöltés 2017. 11. 07.)

megfelelő díjazás.”⁹

Hat klasszikus jogi pálya van melyeket röviden, vázlatosan szeretném bemutatni. A hagyományos pályák: bíró, ügyész, ügyvéd, egyetemi jogász, közjegyző, igazgatási jogász.

A bíróság *Rechtsanwalt* Németországban nagy tekintélynek örvendenek. Egy-egy ország jogrendszerében a legfelső szinten állnak, hiszen egy jogvitában ők hoznak határozatot. Nem állnak felettesük utasítása alatt, az államtól és a közigazgatástól függetlenek. A bírói hivatás azonban komoly elvárásokat követel meg, nem csak a szakmaiságban, hanem az erkölcsi-morális hozzáállásban, a politikai-közjogi kérdésekben is. Ennek értelmében a bírónak pártatlannak, semlegesnek kell lenniük és mindenki felett az igazságot kell gyakorolni. Az ügyészséghez hasonlóan két szintet különítünk el, a szövetségi és a tartományi szintet. Típus szerint kétféle bírói hivatás létezik; a hivatásos, valamint a címzetes bíró. A hivatásos bíró jogi tanulmányt és joggyakorlatot végzett teljesértékű képesítéssel rendelkezik, ellenben a címzetes bíró csupán a nép képviselője, aki a józan emberi észre támaszkodva vesznek részt az igazságszolgáltatásban.

Az ügyészség *Staatsanwalt* szempontjából az állam közigazgatási felépítése végett megkülönböztetünk szövetségi és tartományi ügyészséget. A szövetségi ügyészség a legmagasabb vádhatóság az állam területén, amelyet a szövetségi legfőbb ügyészség *Generalbundesanwalt* irányít és ellenőriz. A szövetségi legfőbb ügyészség képviseli az ügyészséget a súlyos államelleni bűncselekményekben (pl. kémkedés, terrorcselekmény). A legfőbb vádhatósági szervet szövetségi igazságügyi miniszter felügyeli. A tartományi ügyészségek szintén a vádhatósági feladatok ellátásáért felelős általános bűncselekményekben. Mind a 16 tartomány saját ügyészséggel rendelkezik, amelyek az egyes tartományi bíróságokhoz vannak hozzárendelve. A szövetségi és a tartományi ügyészség elkülönül egymástól, nincs köztük hierarchikus kapcsolat. Az ügyészek a bíróságtól mandátumot kapnak. Gyakran specializálódnak az egyes jogterületeken, ezáltal válnak médiaügyvéddé, büntetőügyi védővé vagy szabadalmi ügyvéddé.

Az ügyvédség *Richter* Németországban a legkedveltebb hivatások egyike, kb. 160 000 ügyvéd tevékenykedik a szövetségi államban. Az ügyvédi munka elnyerése azonban számos kritériumot követel meg. A neves professzió mellett elhivatottaknak bírói hivatali képesítést kell szerezniük, amely az egyetemi képzést foglalja magába a referendáriummal és a második jogi vizsga sikeres letételével. Az ügyvédek tehát a bírókkal egyenértékű szakképesítéssel rendelkeznek. Emellett a követelmények közé tartozik még az ügyvédi szakképzés elnyerése, valamint az alkalmassági vizsga letétele. Három fő ügyvédtípust különböztetünk meg egymástól: a szakügyvédeket, a szabadalmi ügyvédeket, valamint a jegyzőként dolgozó ügyvédeket. Azok az ügyvédek, akik egy bizonyos jogterületen több éves elméleti és gyakorlati tapasztalattal rendelkeznek, az ügyvédi kamara által szakügyvédi kinevezést nyerhetnek el. Ellentétben a szabadalmi ügyvédek nem engedélyezett ügyvédek, csupán az ipari jogvédelemben dolgoznak. Az ügyvédek, mint jegyzők sajátos jogász professziót alkotnak Németországban. Egyes tartományokban (Berlin, Bréma) az ügyvédek állami megbízásra kapnak engedélyt arra, hogy jegyzői munkakört is elvégezzenek, sőt néhány éve a nyugdíjba vonult közigazgatási jogász illetve a jogi egyetemek oktatói is vállalhatnak ügyvédi feladatokat.¹⁰

Az egyetemi jogászság a jogász professzió művelőit tanítják ki, hogy majd a „társadalmi munkamegosztásban a szellemi munka „bársonyszékében” foglaljanak helyet, ezen belül is a magasan kvalifikált munka végzőjeként.” Ehhez a belépőt, az „antrét” a jogász oklevél, az

⁹ <http://jet.sze.hu/images/Jogszociol%C3%B3gia/Jogszoc%20-%20A%20jog%C3%A1szi%20hivat%C3%A1sok%20P.A.%20.pdf> (letöltés 2017. 11. 07.)

¹⁰ <https://www.lecturio.de/magazin/juristische-berufsmoeglichkeiten/> (letöltés 2017. 11. 07.)

egyetemi diploma megszerzése szolgáltatja.”¹¹

A német egyetemi jogász is teljes körű jogászképzést kap, mint a bíró, ügyvéd, ügyész. Általában néhány évig gyakorlati jogászi munkát végeznek, majd ezután lépnek oktatói jogásszá. *Ekkehard Klaus* vizsgálata szerint a német egyetemi jogászok nagy részének van mellékfoglalkozása, legtöbbször bíróként vagy ügyvédként tevékenykednek. „Különösen felsőbbbíróságok csúcseinál gyakori, hogy nagy reputációt szerzett egyetemi professzorokat neveznek ki bírónak.”¹²

Másik lehetőség a szakvéleményadás. Nem ritka az sem, hogy egy professzor végleg leáll a tanítással és szakvélemény készítésre áll át, hiszen az egyetemi fizetések többszörösét kapja így meg.¹³

A közjegyzők *Notar* a bírókkal, azonos képesítéssel bírnak, egyedi szerepet betöltve a német igazságszolgáltatásban. Kétféle hitelesítő kategória van; a főállású közjegyzők, valamint az ügyvédként is tevékenykedők. Legfőbb feladatuk a jogi aktusok hitelesítése. A közjegyzők egy zárt körbe tartoznak, körükbe való belépés korlátozva van. Éppen ezért csak annyi közjegyzői állást hirdetnek meg, mint amennyi néhány év múlva előre láthatóan szabad lesz. Aki ügyvédi közjegyző szeretne lenni, legalább három évet kell az adott területen ügyvédként tevékenykedni, amelyet követően egy közjegyzői szakvizsgát kell tenni, ami a harmadik államvizsgát jelenti. „Csak aki igazán rátermett, válhat közjegyzővé”- mondja *Marius Klingler*, a szövetségi közjegyzői kamara tagja. Egy pályázónak általában három évet kell várnia, amíg egy közjegyzői állásra jelentkezhet. Ez idő alatt közjegyzőkhöz rendelve gyakornoki kell ellátni.

Igazgatási jogászság a közigazgatásban dolgoznak, feladat-hatáskörük határolt. Államilag meghatározott fizetést kapnak. Általában nem vállalnak más munkát, főfoglalkozásuk ez a hivatali tisztségük, életpályájukat a szolgálati idő és a teljesítmény, vagy e kettő együtt határozza meg. A önkormányzati munkákban is fontos szerep jut, hiszen részt vesznek a központi vagy helyi, önkormányzati végrehajtó-rendelkező tevékenységek jogállásával kapcsolatos munkában. Szigorú ellenőrzés és fegyelem alatt állnak, gyakran specializálódnak egy-egy területre.

A fentebb említett pályák mellett még két kategóriát emelnék ki: a bírósági titkárok és az ülnökök feladatát.

A bírósági titkárok *Gerichtsassessor* a bírósági szervezet meghatározó munkaerőforrását képezik, leginkább peren kívüli eljárásokban vesznek részt. A bírókhöz hasonlóan teljesen függetlenek, csak a törvényeknek és a jogszabályoknak vannak alárendelve. Fő hatáskörükbe tartoznak a hagyatéki, gondnoksági, árverési, valamint az örökbefogadással kapcsolatos jogi ügyek.

Az ülnökök *Schöffe* a germán századkerületi bírósági szervezet tagjai voltak a hivatásos bírák mellett a büntetőeljárásban vesznek részt. Ezt a pozíciót az állampolgárok kijelölés által tölthetik be és a tisztség csak különös körülmények között tagadható meg. Az ülnököket ötévente választják, akik kizárólag német állampolgárok lehetnek, nem lehet 25 évnél és 70 évnél idősebb, valamint állandó lakcímmel kell rendelkeznie. Az ülnököknek a bírókkal azonos szavazati joggal rendelkeznek, vagyis közösen döntenek a vádlott bűnösségéről és a büntetésről

A klasszikus jogi pályák mellett azonban a szabad gazdaságban való elhelyezkedés is széles lehetőséget kínál. A nagyobb vállalatoknak gyakran van saját jogi osztályuk, ahol a jogászok vitás esetekben dönthetnek, valamint ellenőrizhetik, hogy a közzététel és a termékek a törvénynek megfeleljenek. Jogi tanulmányokkal tehát a gazdasági szektorban is nagyon keresett lehet az ember, az elhelyezkedés lehetősége nagyvállalatoknál, hivatalokban, biztosítóknál vagy nagyobb

¹¹ <http://jet.sze.hu/images/Jogszociol%C3%B3gia/Jogszoc%20-%20A%20jog%C3%A1szi%20hivat%C3%A1sok%20P.A.%20.pdf> (letöltés 2017. 11. 07.)

¹² <http://jesz.ajk.elte.hu/pokol48.html> (letöltés 2017. 11. 07.)

¹³ <http://jesz.ajk.elte.hu/pokol48.html>(letöltés 2017. 11. 07.)

penzügyi apparátusoknál biztosítva van.¹⁴

VII. Betekintés a német jogászi munkaerőpiacra

Németországban a jogászok számára a munkaerőpiacon való elhelyezkedés pozitív tendenciákat mutat. Egy 2013-ban elvégzett helyi népszámlálás szerint körülbelül 341 000 munkavállaló rendelkezik jogi végzettséggel. Közülük 165 000-en dolgoznak ügyvédként vagy közjegyzőként, 28 000-en bírói vagy ügyészi állást töltenek be. 96 000 jogász hivatalnokként vagy a közszolgálat különböző szegmenseiben van foglalkoztatva. Az utóbbi években a foglalkoztatás legfőképpen a jogi képviselő és tanácsadás területén mutat folyamatos növekedést. A munkanélküliség nagyon alacsony színvonalon áll, ugyanakkor a szabad helyek száma, amelyek az ügynökségeknél jelentve vannak, emelkednek. Mindazonáltal a munkaerőforrás nem csökken olyan könnyen, mert a tanulók növekvő száma az elkövetkezendő években nagy konkurenciához vezet.

Jogászként az ember nagyon sokoldalú, amelyet minden munkaterületen kamatoztathat. A gazdaságban, valamint az állami szférában való elhelyezkedés lehetősége is biztosítva van. Kiváló eredményekkel a biztos állás hamar megtalálható. Az, hogy mely jogterületek, valamint munkakörök iránt érdeklődnek a hallgatók, már a tanulmányuk során világossá kell válniuk, amely azonban csak a gyakorlattal érhető el. A német jogi stúdium két kötelező gyakorlatot biztosít a leendő jogászoknak arra, hogy esélyt kapjanak a különböző szakágakba való betekintésre. A második jogi vizsga előtti referendárium is kiváló orientáció lehet ennek az elméleti tudománynak a mélyebb megismerésére. Olykor a tanulmányok lezárása után minden máshogy alakul, mint ahogy a friss diplomás elképzelte. Aki az egyetemet kiváló eredménnyel végezte, csaknem minden állás közül válogathat. Azonban azoknak a diplomásoknak, akik nem évfolyamelsőként teljesítettek, a különböző kamarák, külügyi hivatalok, európai és nemzetközi szervezetek kitűnő lehetőséget biztosíthatnak a karrierépítés területén.¹⁵

A jogi pályán való előre menetel igen nehéz, fáradsággal teli munka eredménye. Valóban megéri? Milyen jövedelemmel rendelkeznek a német jogászok? Amilyen sokfélék az egyes munkaterületek, olyan különbözőek a fizetések is. Évi 35 000 eurónál egyetlen munkáltató sem fizet kevesebbet, aki jogvégzett szakembert foglalkoztat. A hivatalokban a jogászok többet keresnek, mint a vállalatoknál, amelyet a hivatali jogászok évi 70-75 000 eurónyi keresete is bizonyít. Azok a magasan képzett jogászok, akik olyan nagy jogi cégeknél dolgoznak, mint a Baker&McKanzie vagy a Milbank, egy tanulmány szerint több mint 100 000 euróval is számolhatnak. Aki azonban ilyen nagy összegekre vágyik, annak a tanulmányokban is kimagasló eredményt kell nyújtania.

VIII. A német jogászok politikával való kapcsolata

A jogászok közéletben való részvételének listája az ügyvédi szövetség meetingjein tartott ünnepi beszéd, valamint a jogi helyzetről szóló számtalan publikáció által ismert. Az amerikai függetlenségi nyilatkozat aláíróinak közel fele jogász volt. Megközelítőleg a miniszterek kétharmada, valamint a kormánytagok ennél is magasabb aránya jogászokból származik. Mindazonáltal a német ügyvédek sokkal kevesebb politikai aktivitást mutatnak, mint az amerikai ügyvédség legkisebb politikai elkötelezettségét mutató hányada. Habár az átlagpolgárnál jóval aktívabbak, a politikai részvételben nem nyúlnak el odáig, mint az amerikai kollégák. A helyi

¹⁴ <https://www.lecturio.de/magazin/juristische-berufsmoeglichkeiten/> (letöltés 2017. 11. 07.)

¹⁵ <http://www.sueddeutsche.de/karriere/arbeitsmarkt-fuer-juristen-es-muss-nicht-immer-nur-anwalt-sein-1.3684070> (letöltés 2017. 11. 07.)

kutatásból származó adatok kizárják, hogy a német ügyvédség más önkéntes egyesületekben való részvétele kevésbé meghatározó és intenzív lenne, mint az amerikaiaké és hogy összességében a közérdekű szervezetek iránti elkötelezettségük kevesebbet jelentene. A német ügyvédség minden más jogi pályán tútesz, azonban az amerikai kollégáikkal szemben sokkal kisebb mértékben tanúsítanak a pártpolitika iránti elkötelezettséget, illetve az önkéntes egyesületek részvételében is alacsonyabb arányt mutatnak, mint a politikával különféle kapcsolatban állók.¹⁶

IX. Befejezés

Dolgozatomban részleteztem a német jogtörténet fejlődését, a jogászai professzió alakulását Németországban, továbbá kitekintettem a jogászok német munkaerőpiacon való elhelyezkedési lehetőségeire, amely széles perspektívát mutat. Összegzésként elmondható, hogy a német egyetemeken való képzés alap struktúrájában megegyezik a magyar rendszerrel, számos lehetőséggel színesítve a hallgatók jogi tanulmányait. Ezt bizonyítja a jénai egyetemen működő Law&Language center, amely valamennyi nyelven (angol, német, francia, orosz) biztosítja a külföldi hallgatók számára a különböző jogrendszerek mélyebb megismerését. A diákok által megszerzett tudás elsajátítását szolgálja még a Schüler Moot Court rendezvény, amely keretein belül a hallgatók egy jogesetet reprezentálnak, különböző érveket felsorakoztatva a vádlott bűnössége vagy ártatlansága mellett. Az esemény hitelességét mutatja, hogy a perszimuláció valós bíróságon zajlik, neves bírókra bízva az ítéletet. Az egyetemen megszerzett jogelmélet, valamint gyakorlati lehetőségek által elmélyített ismeret a munkaerőpiac bármely szegmensén hasznosítható tudást és biztonságot nyújt. E szakértelem megszerzéséhez azonban Németországban is hosszú út vezet.

¹⁶ DIETRICH RÜSCHEMEYER: *Juristen in Deutschland und in den Usa*. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart, 1976. 67-71. p.

X. Mellékletek

Dolgozatom egy rövid interjúrésszel zárom. Az interjú alanya *Martino Mona* a berni egyetem büntetőjogi, jogfilozófiai, jogszociológiai, valamint jogelméleti professzora. Harvardon, Oxfordban, Párizsban, Freiburgban, valamint Bernben tanult. 2006-ban az év legjobb doktori értekezéséért elnyerte a professor-Walther-Hug díjat.¹⁷

Az interjút készítette *Peer Teuwsen*.

A legtöbb fiatal úgy gondolja: A joggal biztosan kiharcolok magamnak egy helyet, ahol talán nem is keresek rosszul.

Valóban, néhányan azt gondolják, hogy a jog egy olyan képzés, amely mindenhol közészerű, de mégis eleget lehet vele keresni.

Tényleg így van?

Ez egy téves gondolkodás. A hallgatók hiányos képességeivel gondjaink vannak. Néhányan a kollégáim közül azt mondanák, hogy a fiatalok már nem tudnak jól írni és olvasni. Az én meglátásom szerint azonban ez csak egy „másodrangú” elégedetlenségre ad okot. Már Szókratész megmondta: „A fiatalok mindig rosszabbak lesznek”. Butaság. A mai fiatalok nagyon sok mindent ismernek, ami ma releváns, sokkal jobb. A hiány, amivel valóban küzdenünk kell, két területből áll. A matematikai-logikus gondolkodásból. Ezt a jó jogászoknak sokkal jobban kellene tudniuk. Politikailag és szociálisan is eklatáns hiányosságai vannak a hallgatóknak. Ezt a képzés során kell fejlődésnek indítani, állandó képességgé kell tennünk. Túl sokan vannak, akiknek sejtésük sincs a világról.

Tehát elképzelésük sincs, de ennek ellenére a tanulmányok során megjelennek.

Sokkal szigorúbbnak kell lennünk. Egy év múlva Bernben tartunk egy bevezető vizsgát. Ez elviekben egy nagyon ésszerű „Numerus clausus” hoz maga után a büntetőjogban, a közjogban és a polgári jogban. Ez nagyon fontos, mert a teljes képzés ezekre épül. Aki ezt nem tudja, az feleslegesen gyötri magát a képzés során, a végén nem fognak megfelelni. És akkor túlságosan „ellustulunk”. Körülbelül 10 %-ot hagyunk megbukni.

Az nem sok.

Igen. 40 %-os átlag arányt kellett volna. Akkor talán nyugalomunk lenne a fő stúdium ideje alatt, mert nem lennének olyan diákok, akik szívesebben nyitnak egy bárt vagy csinálnak valami mást, mint hogy jogot tanuljanak. Ez sokkal hatékonyabb lenne és mindenekelőtt tisztességesebb a hallgatóval szemben, ha az ember idejében mondani meri: Ebből nem lesz semmi. A jogi gondolkodás teljesen más. Ha az ember ezt nem tudja, akkor ez nem egy ítélet a személy karaktere vagy tulajdonságai felett. És ellenkező esetben sem.

Ön azt szeretné, hogy a hallgatók megtanuljanak önállóan gondolkodni.

Igen, ez a legfőbb célom. Amikor zárthelyi dolgozatot kell íratnom, mert másként nem megy, akkor a könyveknek mindig csukva kell lenniük. Nem szabad másolni. Ez nem a kérdésekről szól, hanem a tézisekről, amelyekhez a véleményüket ki kell nyilvánítani. De ez egy hosszabb út.

¹⁷ <https://www.nzz.ch/lebensart/gesellschaft/interview-mit-martino-mona-es-gibt-zu-viele-juristen-die-keine-ahnung-haben-von-der-welt-ld.83536> (letöltés 2017. 11. 07.)

Muszáj volt a websitunkhoz egy további fórumot csatolni, mert a diákok egész idő alatt azt kérdezték, hogy az írásos munkáikban személyes véleményt képviselhetnek-e. Most ott tartunk, hogy a diákjainknak az önálló véleményüket képviselni és indokolni kell. Ez már egy kicsit szomorú.

Egyesek szerint Ön „megkerülte” a Bologna rendszert. Ön nem gépies tudást kér számon, hanem hagyja, hogy a diákok esszét írjanak.

Nekem szükségem van arra a szabadságra, amim van. Azok, akik a Bologna rendszerre és a megnövekedő bürokráciára panaszkodnak, gyakran zsörtölődnek és nem látják, hogy valójában milyen lehetőségeik lennének. Ezek hibás kifogások. Nekünk van a legszabadabb munkánk, amit ez az ország biztosít. Szeretem a munkám.

Exkursion

Zur Geburtsstätte des Völkerrechts

Auf eine ideengeschichtliche Spurensuche des Völkerrechts begaben sich Studierende der Rechtswissenschaftlichen Fakultät. Im Rahmen des Intensivkurses Europarecht „The European Union in Public International Law – Political Order between Universalism and Nationalism“ führte die Exkursion sie in die altehrwürdige kastilische Universitätsstadt Salamanca. Der Kurs wurde vom Lehrstuhl für Deutsches und Europäisches Verfassungs- und Verwaltungsrecht sowie Völkerrecht (Prof. Dr. Andreas Haratsch) in Kooperation mit Prof. Dr. Dimitris Melissas, Nationale Technische Universität Athen, im Sommersemester 2017 angeboten.

Das fünfzügige Seminar fand in der Juristischen Fakultät der Universität Salamanca statt. Englischsprachige Referate der Studierenden beleuchteten unterschiedliche Facetten des Verhältnisses von Völkerrecht und Europarecht. Prof. Dr. Javier Laso López, Prof. Daniel González Her-

rera und Prof. Dr. Juan Santos Vara von der Universidad de Salamanca diskutierten mit den Studierenden der FernUniversität aktuelle Rechtsprobleme des Europa- und Völkerrechts. Prof. Dr. Andreas Haratsch und Dr. Juan J. Garcia Blesa aus Hagen gaben vertiefte Einblicke in den Schutz der Europäischen Menschenrechte im deutschen Rechtssystem und den Einfluss der sogenannten „Schule von Salamanca“ auf das moderne Völkerrecht. Diese Schule hat die Ideen und Konzepte des Internationalen Rechts maßgeblich geprägt.

Neben einer Stadtführung und der Besichtigung der alten Universität Salamanca ging es zudem zum Real Sitio de San Lorenzo de El Escorial, dem Kloster- und Königspalast des spanischen Königs Philipp II., und dem umstrittenen Monumento Nacional de Santa Cruz del Valle de los Caídos, dem symbolstärksten architektonischen Monument der Diktatur Francos.

Akademischer Diskurs, die aktuell immer drängenderen Fragen, wie sich die Europäische Union und das

Völkerrecht weiterentwickeln werden, und spanische Geschichte – diese Seminarfahrt wird sicherlich

nicht nur den Studierenden als intensiv und anregend in Erinnerung bleiben.

Dr. Anja Böning
(Lehrstuhl Prof. Haratsch)

Auf ideengeschichtlicher Suche nach Spuren des Völkerrechts in Salamanca: Studierende und Lehrende der Rechtswissenschaftlichen Fakultät (Foto: privat)

XI. Kirándulás a nemzetközi jog szülővárosába

A Hágeni Távegyetem hallgatói a nemzetközi jogok eszmetörténeti kutatásával kezdték jogi tanulmányukat. Az európai jogok intenzív kurzus keretein belül „Az Európai Unió a nemzetközi közjogban, valamint a politikai rendszer az univerzalizmus és a nacionalizmus között” vezette a tanulmányi kirándulás résztvevőit az ősi, kasztíliai egyetemi városba, Salamancába. A 2017. évi nyári kurzus a német és európai alkotmány és ügyintézési jogi, a nemzetközi jogi tanszék (Prof. Dr. *Andreas Haratsch*), Prof. Dr. *Dimitris Melissas*, valamint az athéni Nemzeti Műegyetem által lett biztosítva. Az ötnapos szeminárium Salamanca jogi egyetemén került megrendezésre. A hallgatók angol nyelvű beszámolóit rávilágítottak a nemzetközi, valamint az európai jog különböző összefüggéseire. Prof. Dr. *Javier Laso López*, Prof. *Daniel Gonzales Herrera* és Prof. *Juan Santos*

Vara társalagtak hallgatókkal az aktuális európai és nemzetközi jogi problémákról. A Hágéből érkező Prof, Dr. *Andreas Haratsch* és Dr. *Juan J. Garcia Blesa* biztosított mély betekintést a német jogrendszerben lévő európai emberi jogokba, illetve abba, hogy milyen befolyása van a salamancai iskolának a modern nemzetközi jogra. Ez az iskola jelentősen rányomta a bélyegét a nemzetközi jog fogalmára és koncepciójára. A városlátogatás és a régi salamancai egyetemen való körbevezetés mellett a kirándulás a Real Sitio de San Lorenzo de El Escorial , II. Philipp spanyol király kolostorának és királyi palotájának, valamint a vitatott Monumento National de Santa Cruz del Valle de los Caidos , illetve Franco tábornok szimbolikus erővel bíró építészeti emlékművének megtekintéséről is szólt. Az akadémikus viták, az egyre bővülő kérdések az Európai Unió és a nemzetközi jog tovább fejlődéséről, valamint az elbűvölő spanyol történelem által ez a tanulmányi kirándulás bizonyosan nem csak a tanulók emlékezetében hagy mély nyomot.

Dr. *Anja Böning*

(tanvezető Prof. Haratsch)

Felhasznált szakirodalom

- BADÓ ATTILA–LOSS SÁNDOR: *Betekintés a jogrendszerek világába*. Nyitott Könyv Kiadó, Budapest, 2003.
- BÓNIS GYÖRGY: *A jogtudó értelmiség a középkori Nyugat- és Közép-európában*. Akadémiai Kiadó, 1972.
- DIETRICH, RÜSCHEMEYER: *Juristen in Deutschland und in den Usa*. Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart, 1976.
- GÖNCZI–HORVÁTH–STIPTA–ZLINDZKY: *Egyetemes jogtörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.
- HAMZA GÁBOR: *Az európai magánjog fejlődése*. Budapest, 2002.
- HAMZA GÁBOR: *Jogösszehasonlítás és az antik jogrendszerek*. Budapest, 1998.
- KAJTÁR ISTVÁN–HERGER CSABÁNÉ: *Egyetemes állam- és jogtörténet*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2013.
- KECSKÉS LÁSZLÓ: *A polgári jog fejlődése a kontinentális Európa nagy jogrendszereiben*. Lap-és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2013.
- KLAUSE, EKKEHARD: *Deutsche und amerikanische Rechtsdenker*. Nomos Verlag, Baden-Baden, 1981.
- KONDOROSI FERENC–VISEGRÁDI ANTAL: *A jog kultúrája és etikája*. Bíbor Kiadó, Budapest, 2014.
- POKOL BÉLA: *A jog szerkezete*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 1998.
- POKOL BÉLA: *A professzionális intézményrendszerek elmélete*. Felsőoktatsi Koordinációs Iroda, Budapest, 1992.
- POKOL BÉLA: *Jogi alaptan*. Rejtjel Kiadó, Budapest 2000.
- RUSZOLY JÓZSEF: *Európa jogtörténete*. Püski Kiadó, Budapest, 2002. 80. p.
- WINTERS, KARL-PETER: *Rechtsanwaltsmarkt. Chancen, Risiken und zukünftige Perspektiven*. Schmidt Verlag, Köln, 1990.
- WOLFGANG, KAUPEN–RAYMUND, WERLE: *Soziologische Probleme juristische Berufe*. Verlag Otto Schwartz, Göttingen 1974.